

Afrika Ortak Pazarına Geçiş ve Türkiye'ye Yansımaları

Geçtiğimiz 21 Mart'ta Ruanda'nın başkenti Kigali'de bir araya gelen Afrikalı liderler 2012 yılından beri konuşulan Afrika Ortak Pazarı'nı hayata geçirecek ilk somut adımı attılar. Afrika ülkelerinin aralarındaki ticareti kolaylaştırmak için gümrük vergilerinin %90 oranında düşürülmesini amaçlayan Afrika Kıtası Serbest Ticaret Anlaşması 44 ülke tarafından imzalandı. Bu anlaşmayla 1,2 milyar nüfusa sahip olan kıtanın büyük bir ortak pazara dönüşmesi amaçlanıyor.

Öncelikli olarak bu hamleyi önümüzdeki yıllarda Afrika'da ticaret akışını şekillendirecek önemli bir adım olarak görmek gerekir. Çok kapsamlı bir vizyon ortaya koyan anlaşma, ayrıca zamanla Afrikalıların kıta içinde serbest dolaşımını ve bütün ülkelerin tek bir para birimine geçmesini de hedefliyor. Bu hedefler henüz somutlaşmasa da mal ve hizmetlerin dolaşımını kolaylaştıracak serbest ticaret anlaşmasıyla bu yönde büyük bir yol kat edildi.

Afrika Birliği'ne üye 55 ülkeden 44'ü anlaşmayı imzalayarak taraf oldu. Ülkelerin kendi meclislerindeki onay sürecinden sonra Afrika serbest ticaret anlaşması fiilen yürürlüğe girmiş olacak. Bu onay sürecinin de 2019 yılına kadar tamamlanması bekleniyor.

Kıtanın büyük ekonomilerinden Güney Afrika ve Nijerya henüz anlaşmayı imzalamadılar. Güney Afrika, uygulanacak yeni gümrük oranlarındaki belirsizlikleri bahane ederken Nijerya anlaşmanın getirileri ve götürüleri konusunda daha fazla iç değerlendirme yapmak istediğini beyan etti. Ancak beklenti, bu ülkelerin de bir süre sonra gerekli imzaları atacakları yönünde. Bu süreç tamamlandığında Afrika kıtası, bütün Afrika ülkeleri için tek bir ortak pazara dönüşecek.

Neden Gerek Duyuldu?

Avrupa Birliği'ni model alan bu girişim Afrika ülkelerinin kendi aralarında daha fazla ticaret yapmalarının önündeki engelleri azaltma amacı taşıyor. Bugün kıtada oluşan ticaret hacminin sadece %16'sı Afrika ülkelerinin kendi aralarında gerçekleşiyor. Bu oran birbirlerine komşu olmalarına rağmen Afrika ülkelerinin kendi aralarında ticaret yap(a)madıklarını net bir şekilde gösteriyor. Örneğin Avrupa'da bu oran %70 seviyelerinde seyrediyor. Yani Avrupa ülkeleri büyük oranda kendi aralarında ticaret yaparak ekonomik gelişimlerini sürdürüyorlar. Elbette bu nedenle Avrupa'nın parası da Avrupa'da kalıyor.

Ancak Afrika için durum böyle değil. Afrika daha çok Afrika dışında üretilen endüstriyel ürünlerin tüketicisi durumunda. Ülkelerin kendi aralarındaki ticaretin sınırlı kalmasının sebeplerinden biri, ekonomik yapı. Ancak bu yapı Afrika ülkelerini dışarıya bağımlı hale getiren bir mekanizmaya sahip. Örneğin Kenya'da üretilen çiçekler önce Hollanda'ya gidiyor. Nijerya çiçek almak istediğinde bunu Kenya yerine Hollanda'dan alıyor. Benzer şekilde Nijerya'da üretilen palmye yağı önce Uzak Doğu'ya ulaşıyor, sonra palmye yağı alacak olan Kenya bunu Uzak Doğu pazarından temin diyor. Hal böyle olunca hem ürün ve hizmetlerin fiyatı yükseliyor hem de Afrikalıların cebinden daha fazla para çıkıyor ve Afrikalılar dolaylı olarak Afrika'da üretilen ürünlere yabancı hale geliyor.

"Kıtanın büyük ekonomilerinden Güney Afrika ve Nijerya henüz anlaşmayı imzalamadılar. Güney Afrika, uygulanacak yeni gümrük oranlarındaki belirsizlikleri bahane ederken Nijerya anlaşmanın getirileri ve götürüleri konusunda daha fazla iç değerlendirme yapmak istediğini beyan etti."

44 ülkenin Kigali'de imzaladığı anlaşmayı bu kısır döngüyü aşmak için atılan ortak bir adım olarak görmek gerekir. Ayrıca Afrika nüfusunun hızla artmaya devam ettiği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, kurulan ortak pazarın hacminin yıllar geçtikçe büyümeye devam edeceği de muhakkak. Bu yüzyılın sonuna doğru bu pazarın ulaşacağı boyut 4,5 milyar Afrikalı. Bu popülasyon büyümesini göz önünde bulunduran Afrikalı liderler, bu durumun Afrika kıtası için bir sıçrama olmasını arzuluyor. Yoğun popülasyonları sayesinde küresel bir aktör haline gelen Çin ve Hindistan örneklerinde olduğu gibi, Afrika da küresel arenada siyasi ve ekonomik düzlemlerde gücünü arttırma arayışı içerisinde.

Kıta ülkeleri arasında ticari işlemlerin karşılıklı olarak artması; ülkeler arasında ekonomik çıkarların daha fazla gündeme gelmesi ve haliyle karşılıklı bağımlılığın daha da artması anlamına geliyor. Bu durum elbette kıta içinde yaşanan ya da yaşanabilecek gerilimleri de sınırlandırma potansiyeli taşıması bakımından önemli görünüyor. Ekonomik çıkarlar fren vazifesi yaparak önümüzdeki dönemde siyasi yönden daha istikrarlı bir kıta ortaya çıkartabilir.

Afrika ülkeleri arasındaki gümrük duvarlarının kalkmasıyla kıta içerisinde ticaret akışının artması ve bu durumun ateşleme görevi görerek kıtanın üretim kapasitesinin geliştirilmesi hedefleniyor. Bu nedenle anlaşma sadece ortak pazar hayali değil aynı zamanda bir kalkınma modeli olarak benimseniyor. Burada özellikle Çin'in kalkınma modeli örnek alınıyor. Ticaretteki artış nedeniyle üretim kapasitesinin artması, işsizlik ve yoksulluk gibi kronik sorunlara cevap üretilmesi anlamına geliyor. Bundan böyle Afrikalı yerel üreticiler lokal olmak yerine kıtasal ölçekte düşünerek harekete geçebilme şansına sahip olacaklar. Örneğin Nijerya anlaşmayı imzaladığında buradaki bir çimento üreticisi artık sadece Nijerya iç pazarını değil daha geniş bir alanı hedefleyebilecek.

Türkiye'ye Nasıl Yansıyacak?

Afrika'da oluşan bu yeni durumun kıta ile ilişki içinde bulunan kıta dışı aktörleri de etkilemesi beklenmelidir. Burada Çin, Hindistan, Brezilya, Türkiye ve Avrupa ülkelerinin dikkate alması gereken yeni bir durum ortaya çıkıyor. Afrika ile yıllık 20 milyar dolar kadar ticaret hacmine sahip olan Türkiye, kıtaya hizmet ve ürün tedarik eden aktörlerden biri olduğu gibi aynı zamanda 10 milyar dolara yaklaşan tutarıyla Afrika'da doğrudan yatırımcı statüsünde.

Öncelikli olarak şunu belirtmek gerekir ki, Afrika ülkelerinin kendi aralarında imzaladıkları bu anlaşma üçüncü taraflarla yapacakları ikili ekonomik ve ticari anlaşmaları etkilemiyor. Mesela Türkiye'nin bu zamana kadar Afrika'da imzaladığı ya da müzakerelerini başlattığı ikili serbest ticaret anlaşmaları bu durumdan etkilenmeyecek. Türkiye ekonomik ve ticari ilişkilerini geliştirmek adına kıta ülkeleriyle ikili anlaşmalar yapmaya devam edebilir. Ancak burada özellikle müteşebbisleri yakından ilgilendiren husus, kıtaya ne tür mal ve hizmetler sattıkları olacak.

Eğer kıtada üretilen ya da üretilme olanağı bulunan ürünleri Afrika'ya ithal etme çabası içindeyseniz önümüzdeki yıllarda sizin için rekabet şartları zorlaşacak demektir. Örneğin Cibuti'ye salça sattığınızı varsayalım. Mevcut şartlar altında Cibuti dışındaki Afrikalı üreticilerle Türkiye'deki üreticilerin maruz kaldıkları gümrük oranları üç aşağı beş yukarı aynı iken ortak pazara geçilmesiyle birlikte Afrikalı üreticiler gümrük vergilerindeki düşüş nedeniyle daha avantajlı hale gelecekler. Mesela Nijerya'daki bir salça üreticisi Cibuti'ye daha düşük fiyatla salça pazarlayabilecek. Afrika'da iş gücü mobilizasyonun da serbest hale gelmesi, doğal olarak iş gücü maliyetlerini azaltacağı için Afrikalı üreticiler çok daha avantajlı hale gelecekler. Ancak sattığınız ürünler emek yoğun değil de teknoloji yoğunsa ve nitelikli ürünlerse o zaman Afrika ortak pazarı size dezavantaj değil avantaj bile sağlayabilir.

"Kıta ülkeleri arasında ticari işlemlerin karşılıklı olarak artması; ülkeler arasında ekonomik çıkarların daha fazla gündeme gelmesi ve haliyle karşılıklı bağımlılığın daha da artması anlamına geliyor. Bu durum elbette kıta içinde yaşanan ya da yaşanabilecek gerilimleri de sınırlandırma potansiyeli taşıması bakımından önemli görünüyor."

Afrikalı yerel üreticilerin üretim ve pazarlama gücü arttıkça yukarıda adı geçen ülkeleri daha zorlu bir rekabet ortamı bekliyor olacak. Mesela Mısır, Fas, Etiyopya, Sudan, Güney Afrika ve Nijerya gibi ülkelerin üretim kapasiteleri ve kıta içindeki dağıtım kanalları arttıkça Afrika dışından gelen mal ve hizmetlerin rekabet şansı azalmaya başlayacak. Düşük fiyat nedeniyle bu durumdan belki Çin çok fazla etkilenemeyebilir ama Türkiye için aynı şeyi söylemek zor. Gümrükler ortadan kalktığında Afrika'da üretilen ürünlerin Türk menşeli ürünlerle rekabet etme şansı da otomatik olarak artmış olacak.

Görünen bir diğer strateji ise, Afrika'da yatırımcı haline gelerek Afrika menşeli mal ve hizmetler üretilmesi şeklinde olabilir. Bu durumda serbest ticaret anlaşması size son derece geniş bir imkân sunarak mal ve hizmetlerinizi devasa bir pazara sunma olanağı tanıyacaktır. Zaten ortak pazara geçilmesindeki amaçlardan biri de Afrika'nın rekabet gücünü arttırmak ve kıtaya daha fazla doğrudan yatırımcı çekmektir. Bu durumda herhangi bir Afrika ülkesinde üretmeye başladığınız mallarınızı tüm Afrika'da pazarlayabilirsiniz.

Sonuç olarak Şunu söylemek gerekir ki, Afrika lkelerinin imzaladığı ve 2019 yılından itibaren uygulamasına baŐlanacak olan bu anlaşma, Afrika Birliği'nin stratejik ortağı statüsündeki Türkiye açısından da oldukça önemlidir. Türkiye'deki ilgili devlet kurumlarının ve MÜSİAD gibi Afrika'ya açılan sivil oluŐumların gerekli tetkikleri yaparak Afrika lkeleriyle ticaret yapan ya da Afrika'da yatırım yapan ilgili kesimleri bu anlaşmayla birlikte deđiŐen koŐullar hakkında bilgilendirmeleri gerekmektedir.